

II. ALDIA: IPARRALDEKO IDAZLE ZARRAK

LENENGO LIBURUA: ETXEPARE

Euskalerrria eta euskerea beti izan dira baztertuak, aldi baten Naparroa izan ezik. Etxepare izan zan lenengoz liburu bat idatzi ebalako arro agertzen jakuna. 1545n. urtea zan eta Linguae Vasconum Primitiae latinezko izena eroian liburuua, ilerki liburuua zan, arlo batzutan gaztelerazko Libro del Buen amor eritxon eta Ita'ko Artzipresteak idatzia zan liburuaren antzekoa gauza batzutan.

Amabost-amasei koplak dira: Erlejiño olerkiak 595 bertso, maitemiñezkoak 403, giltzapean egiñak 102. Kontrapasa ta Sautrela euskerea bera goratzeko egiñak dira eta 59 bertso dira orretarako. Guztiz 1.159 bertso-lerro. Geienak 15 silabakoak dira zortzigarrenean etena daukela.

Zer esan lenengo liburu onen balioari buruz?

Orixe'ren ustez, "Etxepare ez da biotzaldi aundiekiko poeta, baiño bai leguna, itz utsik eztuna, jasoa,"

Mitxelena'k beste au diño: "Naiz erlejiño barrutian naiz bestelakoetan, beti adierazi oi du txit jatorki barruan daraman biotz-eragiña... Errealista duzu».

SAUTRELA

Heuskara, lauda ezak Garazi'ko erria,
Zeren handik uken baituk behar duian tornua;
Lehenago hi baitintzan lengoajeetan azkena,
Orai aldiz izanen iz orotako lehena.

Heuskaldunak mundu orotan preziatu ziraden,
Bana aien lengoajiaz bertze oro burlatzen,
Zeren ezein skripturan erideiten ezpaizen.
Orai dute ikasiren nola gauza ona zen.

Heuskaldun den gizon orok altxa beza buruua,
ezi huien lengoajia izanen da floria,
Printze eta jaun andiek, orok haren galdia,
skribatuz al balute ikasteko desira.

Desir ura konplitu du Garazi'ko naturak,
Eta haren adiskide orai Bordel'en denak;
Lehen inprimatzaillea heuskeraren hura da;
Basko oro obligatu jagoitiko zargana.

Etai lelori, bai lelo leloa zarai leloa.
Heuskara da kanpora eta goazen oro dantzara.

Ezein iaunek eztu nahi mutil gaixtoa eduki,
Ez pagatu soldatarik zerbitzatu gaberik.
Iangoikoa ari duzu hala hala gureki:
Gloriarik ez emanen hongu egin gaberik.

Poz aundia agertzen dau Etxepare'k lenengo liburuua irarkolaz agertzen dauanean eta poz ori euskaldun guztien biotzetara zabaldu- bearrekoa da, beste elerti batzuren maillara eltzen garalako. Ez dau iñor kikildu bear liburu orren idazlea abadea izateak eta geienez erlejiño-gaia azaltzeak. Orrelantxe jazoten da beste elerti batzutan be. Gogoratu "Mester de Clerecía" gazteleran.

Gaiñera gizabideko maitasuna be bere gardentasun eta gordintasun osoan agertzen da.

Euskeraz gitxi idatzi dala esaten da, baiña ori ez oso-osoan egia, bai liburuak baiño lenago erri-elertiak eta bai liburuak agertzen asi ziranetik, ez da ain urria gure elertia

Olazar'tar Martin'ek

OIU EGINGO

Mutiltxo maitegarri,
txit, gozaro, bizi da
baserri pozgarrian,
mendira adi dago
amets gozoenetan
goiz aintzagarrian.

Kantu kantari dabil
eguzkiaz batera
poztasun guztiaz,
jakituriz beterik
ikusten dau zelaia
lora zuriagaz.

Kantu kantari dabil
lurraren ederragaz
biotza pozturik,
sagasti orleiari
abesti pozgarria
eralkiz gogotik.

Kantu kantari doa
mendi magaletara
goiz zoragarrian,
guztia, eder, dakus
bei zuri gorrientzat
zelai orlegian.

Abesti samurrenak,
goiz, oiukatzen ditu
eskola bidean,
jakintsu izan nai dau
gogorik onenagaz
euskaldun artean.

Erritar sentitzen dau
bere bizitz maitia
txiki-txikitatik,
dana erriarentzat,
zuzendu gura leuke
jakintzaz ondutik.

Paulin